ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ "ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ"
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

"ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΕΝΩΣΗ 1911-1913"

Κεφάλαιο 1
Ο Ελευθέριος Βενιζέλος αναλαμβάνει Πρωθυπουργός της Ελλάδας

Το ξεκίνημα του 20ού αιώνα βρήκε το ελληνικό κράτος, που μετρούσε μόλις επτά δεκαετίες ζωής, σε δεινή θέση. Η Ελλάδα αντιμετώπιζε μια βαθιά και πολυεπίπεδη κρίση. Πρώτα απ' όλα κρίση οικονομική, καθώς οι αναπτυξιακές δυνατότητες του καχεκτικού ελληνικού βασιλείου ήταν περιορισμένες, η φορολογία ήταν άδικη και έπληττε δυσανάλογα τις λαϊκές τάξεις, το δημόσιο χρέος βρισκόταν σε δυσθεώρητα επίπεδα, ενώ ο βασικός πυλώνας της εθνικής οικονομίας, που ήταν η αγροτική παραγωγή, βρισκόταν υπό τον έλεγχο των μεγαλοτσιφλικάδων. Η κρίση όμως είχε και βαθιές θεσμικές διαστάσεις. Η παλαιά πολιτική τάξη ήταν εντελώς απαξιωμένη, το πελατειακό σύστημα υπονόμευε την εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, θνησιγενή κυβερνητικά σχήματα, συγκροτημένα με όρους συναλλαγής εναλλάσσονταν στην εξουσία. Τα κόμματα ελέγχονταν από τους μεγαλοκεφαλαιούχους των πόλεων. Αλλά και οι ένοπλες δυνάμεις βρίσκονταν σε παρακμή, ιδιαίτερα μετά την καταστροφική πολεμική περιπέτεια του 1897, οπότε ως αποτέλεσμα της κυριαρχίας ακραίων υπερεθνικιστικών φωνών στο δημόσιο λόγο και της αυξημένης επιρροής τους στην κοινή γνώμη, η Ελλάδα είχε συρθεί για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης, χωρίς την κατάλληλη πολεμική προπαρασκευή, σε μία αδιέξοδη και εκ προοιμίου χαμένη αναμέτρηση με την Τουρκία. Σε αυτό το πλαίσιο, στην περιοχή του Γουδή στην Αθήνα εκδηλώθηκε επαναστατικό κίνημα από το Στρατιωτικό Σύνδεσμο, μία οργάνωση κατώτερων αξιωματικών.

Οι κινηματίες επεδίωκαν να εκφράσουν το μεταρρυθμιστικό αίτημα της ελληνικής κοινωνίας, που διαρκώς εντεινόταν και αφορούσε ολοένα και περισσότερα στρώματα και εδραζόταν στη δυσαρέσκεια που προκαλούσαν οι πρακτικές της παλαιάς πολιτικής τάξης. Σε αυτό το πλαίσιο, αντικαταστάθηκε η κυβέρνηση, απομακρύνθηκαν οι πρίγκιπες από το στράτευμα και το επόμενο διάστημα ψηφίστηκαν ορισμένοι μεταρρυθμιστικοί νόμοι. Επίσης, κλήθηκε από την Κρήτη ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος έφθασε τον Δεκέμβριο στην Αθήνα. Επρόκειτο για μία επιλογή που ενσάρκωνε τη διάθεση του Συνδέσμου να έρθει σε ρήξη με τους εκπροσώπους της παλιάς πολιτικής τάξης. Ο Βενιζέλος ήταν σχετικά νέος σε ηλικία, 45 ετών, και είχε κερδίσει τη διεθνή αναγνώριση για τη δράση του στο πολιτικό, διπλωματικό και επαναστατικό πεδίο για τις διαχρονικές προσπάθειές του που απέβλεπαν στην προώθηση της επίλυσης του κρητικού ζητήματος. Οι κινηματίες ήταν διατεθειμένοι ακόμη και να του εκχωρήσουν δικτατορικές εξουσίες αλλά ο ίδιος αρνήθηκε, θεωρώντας απαραίτητο να κερδίσει το λαϊκό έρεισμα και επέστρεψε στην Κρήτη.

Στις εκλογές του Αυγούστου 1910, ωστόσο, τα παλαιά κόμματα παρέμεναν ισχυρά. Έλαβαν τα 2/3 των εδρών. Τις υπόλοιπες έδρες κατέλαβαν βουλευτές που εξελέγησαν ως ανεξάρτητοι, ανάμεσά τους και ο ίδιος ο Βενιζέλος. Ήρθε πρώτος σε ψήφους στην Αττικοβοιωτία με το πανηγυρικό ποσοστό του 83%, παρότι απουσίαζε στο εξωτερικό, δεν μετείχε στον προεκλογικό αγώνα και δεν είχε υποβάλει ο ίδιος την υποψηφιότητά του. Όμως, παρά τη

σημαντική προσωπική του επιτυχία, η νέα Βουλή δεν ήταν σε θέση να προωθήσει τις ευρύτατες μεταρρυθμίσεις σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής που απαιτούσε η κοινή γνώμη. Προβλήθηκε η άποψη ότι αυτό θα μπορούσε να γίνει μόνο από μία συντακτική βουλή και σύντομα υιοθετήθηκε από μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης. Στην πρώτη του ομιλία στην Αθήνα, οι συγκεντρωμένοι στην πλατεία Συντάγματος μετ' επιτάσεως απαιτούσαν τη συγκρότηση συντακτικής βουλής. Ο Βενιζέλος επέβαλε στο πλήθος τη δική του, διαφορετική άποψη. Η Βουλή έπρεπε να έχει αναθεωρητικό χαρακτήρα και όχι συντακτικό, καθώς πίστευε ότι μία τέτοια επιλογή θα ήταν στη δεδομένη στιγμή καταστροφική και θα έβαζε τη χώρα σε σοβαρές περιπέτειες. Πίστευε ότι η ρήξη με τα ανάκτορα έπρεπε πάση θυσία να αποφευχθεί επειδή θα προκαλούσε σοβαρές αναταραχές στο εσωτερικό της χώρας αλλά και διεθνείς περιπλοκές. Αντίθετα, θεωρούσε ότι η συνεργασία της κυβέρνησης μαζί τους θα αποδεικνυόταν εξαιρετικά χρήσιμη και αποτελεσματική. Η επιμονή του Βενιζέλου δικαιώθηκε. Οι συγκεντρωμένοι υποχώρησαν, αποδέχθηκαν με τη σιωπή τους την άποψη του περί αναθεωρητικής Βουλής. Τη στιγμή εκείνη ο ίδιος αναμφίβολα καθιερώθηκε ως ένας πολιτικός ηγέτης, που δεν γίνεται έρμαιο των διαθέσεων του πλήθους, δεν επιθυμεί να είναι ευκαιριακά αρεστός αλλά ασκεί αποτελεσματικά την επιρροή του και κατορθώνει να πείσει για την ορθότητα των δικών του θέσεων.

Ο Βενιζέλος ανέλαβε πρωθυπουργός στις 6 Οκτωβρίου. Παρότι έλαβε την ψήφο εμπιστοσύνης του 80% των βουλευτών,

αντιλαμβανόταν ότι έλεγχε ελάχιστους, τη στιγμή που το μεταρρυθμιστικό του πρόγραμμα απαιτούσε ευρύτατη υποστήριξη και πλήρη αποδοχή του σχεδίου του. Η προσφυγή στη λαϊκή ετυμηγορία του προσέφερε αυτή την υποστήριξη. Από τις νέες εκλογές της 28ης Νοεμβρίου ο Βενιζέλος εξήλθε κυρίαρχος. Οι 307 από τους 362 βουλευτές που εξελέγησαν ανήκαν στο κόμμα των Φιλελευθέρων που ο ίδιος είχε ιδρύσει τρεις μήνες νωρίτερα. Το κάλεσμα των αντιπάλων του, των παλαιών πολιτικών κομμάτων, για αποχή δεν βρήκε ανταπόκριση. Το ποσοστό της αποχής αυξήθηκε μόλις κατά 8% σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό στις εκλογές του Αυγούστου.

Ο βενιζελικός θρίαμβος του Νοεμβρίου 1910 δημιούργησε τις προϋποθέσεις ώστε να προωθηθεί η ρήξη με το παρελθόν, χωρίς όμως να θιγεί ο ρόλος των ανακτόρων, και η Ελλάδα να εισέλθει σε μία νέα περίοδο. Ο Βενιζέλος αμέσως έθεσε σε εφαρμογή το πρόγραμμά του, που προέβλεπε μεταρρυθμίσεις ευρείας κλίμακας και αποσκοπούσε στην οικονομική ανόρθωση, τη συγκρότηση Κράτους Δικαίου, την αναβάθμιση της αμυντικής ισχύος της χώρας ως όχημα για την ικανοποίηση των αλυτρωτικών βλέψεων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ενόψει της προδιαγραφόμενης πολεμικής σύγκρουσης στη Βαλκανική χερσόνησο. Η προϋπόθεση όμως για την αποτελεσματική προώθηση όλων αυτών των στόχων αποτελούσε η εμπέδωση της πολιτικής ομαλότητας. Το πολιτικό προσωπικό της χώρας ανανεώθηκε σε πρωτοφανές ποσοστό. Είναι ενδεικτικό ότι περίπου 9 στους 10 βουλευτές του κόμματος

Φιλελευθέρων εξελέγησαν για πρώτη φορά στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1910, ενώ το σύνολο των μελών της κυβέρνησης που σχημάτισε ο Βενιζέλος αναλάμβαναν για πρώτη φορά υπουργικά καθήκοντα. Επίσης, ο νέος πρωθυπουργός επένδυσε στην καλλιέργεια ομαλών σχέσεων με τα ανάκτορα και σε αυτό το πλαίσιο η πρώτη του ενέργεια ήταν η επαναφορά των πριγκίπων στο στράτευμα.

Ο Βενιζέλος ασχολήθηκε προσωπικώς με την ανασυγκρότηση των ενόπλων δυνάμεων της χώρας, αφενός με την ποιοτική αναβάθμιση του έμψυχου δυναμικού και αφετέρου με τον εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού τους. Για το σκοπό αυτό, ανέλαβε ο ίδιος τα υπουργεία Στρατιωτικών και Ναυτικών. Η εκπαίδευση του στρατού και του ναυτικού ανατέθηκε αντίστοιχα σε γαλλική και βρετανική στρατιωτική αποστολή.

Η αναθεώρηση του συντάγματος ολοκληρώθηκε τον Μάιο του 1911. Με αυτήν τέθηκαν οι βάσεις για τον εκσυγχρονισμό των θεσμών και τη θωράκιση της δικαιοσύνης και της εν γένει δημοκρατικής λειτουργίας του ελληνικού κράτους. Ο ίδιος ο Βενιζέλος συμμετείχε ενεργά στην αναθεωρητική διαδικασία. Με αυτό διευρύνονταν και ενισχύονταν η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Εισήχθησαν εγγυήσεις για την ιδιοκτησία, τη φορολογική ισότητα, την προσωπική ασφάλεια, το άσυλο της κατοικίας ,το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, την ελευθεροτυπία. Για πρώτη φορά καθιερώθηκε η μονιμότητα και το αμετάθετο των

δημοσίων υπαλλήλων, που έως τότε συνέδεαν την τύχη τους με τις εκάστοτε κυβερνητικές μεταβολές. Επίσης, εισήχθη η υποχρεωτική και δωρεάν στοιχειώδης εκπαίδευση και οι αναγκαστικές απαλλοτριώσεις μεγάλων εκτάσεων γης για λόγους δημόσιου συμφέροντος. Η απονομή της δικαιοσύνης θωρακίστηκε με την καθιέρωση της ισοβιότητας των δικαστικών λειτουργών. Επιπλέον, προωθήθηκαν ρυθμίσεις για τη διευκόλυνση του νομοθετικού έργου της Βουλής και απλουστεύθηκε η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος. Επανιδρύθηκε το Συμβούλιο της Επικρατείας, χωρίς όμως να καταστεί δυνατή η επαναλειτουργία του.

Επίσης, η πρώτη κυβέρνηση Βενιζέλου προώθησε σημαντικές μεταρρυθμίσεις που μετέβαλαν ριζικά το τοπίο στη λειτουργία του κράτους, τη δικαιοσύνη, την ασφάλεια των πολιτών και την εργατική νομοθεσία. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αντιμετώπιζαν φλέγοντα ζητήματα και απαντούσαν στα αιτήματα της ελληνικής κοινωνίας και αρκετές από αυτές άντεξαν στο χρόνο. Συγκεκριμένα, καθιερώθηκε η οκτάωρη εργασία, η Κυριακή ορίστηκε ως ημέρα υποχρεωτικής αργίας, προωθήθηκε η ασφάλιση των εργαζομένων και αναγνωρίστηκαν εργατικά συνδικάτα. Ελήφθησαν μέτρα για την αποκατάσταση των ακτημόνων και ψηφίστηκαν νέοι νόμοι για την ασφάλεια και την τάξη στις συναλλαγές, για την οπλοφορία, για την αντιμετώπιση της ζωοκλοπής, της ζωοκτονίας, της φυγοδικίας, της τοκογλυφίας, της αισχροκέρδειας και του αθέμιτου ανταγωνισμού. Επιπλέον, ήδη από το πρώτο διάστημα της πρωθυπουργίας του καταγράφηκαν εντυπωσιακά αποτελέσματα στην ανόρθωση της

εθνικής οικονομίας. Η κυβέρνηση συνήψε εξωτερικό δάνειο ύψους 110 εκατομμυρίων φράγκων και το 1911 έκλεισε με σημαντικό πλεόνασμα. Έτσι, με τα σύννεφα του πολέμου να έχουν ήδη αρχίσει να πυκνώνουν πάνω από τα Βαλκάνια, η Ελλάδα ήταν σε θέση να διαθέσει σημαντικά κονδύλια στο έργο της στρατιωτικής αναδιοργάνωσης. Ο Βενιζέλος, αποδίδοντας μεγάλη σημασία στο ρόλο που επρόκειτο να διαδραματίσει σε μία επικείμενη αναμέτρηση το ελληνικό ναυτικό, δρομολόγησε την αγορά του θωρηκτού «Γεώργιος Αβέρωφ» και στην παραγγελία καταδρομικών, αντιτορπιλικών και ενός ακόμη θωρηκτού.

Η Β΄ Αναθεωρητική Βουλή θεωρήθηκε ότι ολοκλήρωσε το έργο της στις αρχές του 1912. Στις εκλογές της 11ης Μαρτίου το κόμμα των Φιλελευθέρων ήταν και πάλι ο θριαμβευτής: έλαβε τις 151 από τις συνολικά 181 έδρες.